

**Notícia d'una mística catalana de principi del segle XVIII:
Teresa Mir i March i la seva autobiografia espiritual
*Rahó de l'esperit***

News from a Catalan mystic early eighteenth century woman: Teresa
Mir i March and her spiritual autobiography *Raho de l'esperit*

ANNA GARCIA BUSQUETS

agarc576@xtec.cat

Universitat de Girona

Resum: En aquest article es presenta l'autobiografia espiritual en català *Rahó de l'esperit* (1709-1714) de la mística d'Olot Teresa Mir i March (1681-1764) i la Relació introductòria del seu pare espiritual, Esteve Gay, conservades en un testimoni únic, el manuscrit número 6 de la Biblioteca de Reserva de la Universitat de Barcelona. Se'n detalla l'estat de la qüestió, la descripció i estructura del còdex, així com una anàlisi sumària dels diferents elements que el componen. S'aprofundeix en les dades biogràfiques de la beata a partir de la recerca arxivística. Es detallen les lectures de Mir durant els anys de redacció de *Rahó de l'esperit* (devocionaris i tractats espirituals), i es fa esment de com, a vegades, les representacions pictòriques i la imatgeria que tenia al seu abast l'ajudaven a formar les visions amb el seu poder evocador.

Paraules clau: Estudis de gènere, Literatura catalana moderna, Autobiografia, Mística

Abstract: The article presents the spiritual autobiography in Catalan *Rahó de l'esperit* (1709-1714) by Teresa Mir i March (1681-1764), the mystic from Olot, and the introductory panegyric text by Esteve Gay, her spiritual father. The source is the unique documented testimonial: the manuscript number 6, Rare Book and Manuscript Library of the University of Barcelona. Further details on the issue are a description and the codex structure as well as a summary analysis of its different elements and a further learning of the blessed young lady's biography through archive research. A listing of Mir's readings at the time *Rahó de l'esperit* (prayer books and spiritual treatises) was written and details of how sometimes the powerful evocative pictorial representations and imagery she had access to, helped her conform her visions.

Keywords: Gender studies, Modern Catalan literature, Autobiography, Mysticism

DATA PRESENTACIÓ: 18/05/ 2013 · ACCEPTACIÓ: 5/06/2013 · PUBLICACIÓ: 16/06/2013

El manuscrit 6 de la Biblioteca de Reserva de la Universitat de Barcelona, conserva un text força singular dins la nostra tradició cultural i literària. Es tracta de *Rahó de l'esperit* de Teresa Mir i March, una jove olotina que en plena guerra de Successió va relatar un seguit d'experiències religioses al seu confessor, el prevere de Castelló d'Empúries Esteve Gay. És una de les poques autobiografies espirituals conegudes en llengua catalana, subgènere bastant conreat en castellà entre 1562 –data de la primera versió del *Libro de la Vida* de Teresa d'Àvila– i principi del XVIII, majoritàriament per religioses (Amelang 1993, 2003 i 2005, Poutrin 1995, Herpoel 1999 i, en l'àmbit valencià, Herrero 2007, 2009 i 2010, entre d'altres);¹ Mir, casada i mare com a mínim d'un fill, se situa fora de l'àmbit conventual. *Rahó de l'esperit* s'afegeix a d'altres textos en prosa de la nostra literatura mística de l'edat moderna. Podríem citar, per exemple, els opuscles espirituals del carmelita figuerenc fra Antoni de Sant Maties, del Siscent, custodiats igualment a la Biblioteca de Reserva de la UB i dels que en tenim un estudi breu de fa anys (Comas 1985b); o el relat espiritual de caràcter fragmentari de la mallorquina Anna Maria del Santíssim Sagrament, de la segona meitat del XVII, més coneguda pels seus comentaris llians i autora també de poesia mística amb una selecció publicada (Trias 1988), sense oblidar l'autobiografia espiritual *La enamorada de l'home més hermós del món*, de la caputxina Marta Noguera Valeri, del tombant del XVIII-XIX (Noguera 1911, Maduell 2004).

Tot i que se'n tenia notícia entre els estudiosos de la literatura memorialística antiga, *Rahó de l'esperit* romanía inèdita. Recentment la Universitat de Girona ha posat a l'abast de tothom l'edició crítica, consultable a través d'Internet a:

http://www3.udg.edu/publicacions/vell/electroniques/Raho_de_l_esperit/index.htm.

Ha calgut esperar tres-cents anys per fer-ne públic el contingut i sorprèn també que el text no figurei –ni tan sols citat– als volums de l'edat moderna de la Història de la Literatura Catalana (Comas 1985a).

Les primeres línies ja captiven el lector:

Lo tercer diumenge de abril de l'any 1709, en la Iglésia Major de Castelló de Ampúrias (...) me vingué y sucché com si me tirassen los ulls endintre ab gran força y violència, quedant tota recullida interiorment. (Mir § 1)

Submergida en ella mateixa, la protagonista descriu en primera persona visions, èxtasis i desmaís, però també projectes i lectures durant 289 paràgrafs numerats, al mode del *Libro de la vida*, en un periple entre l'Empordà i la Garrotxa des de 1709 fins a 1714. Teresa Mir (1681-1764) ens ofereix amb gran precisió les seves visions místiques, especialment les relatives a Crist, el qual la fa esposa seva. Li donen valor afegit el potencial aspecte heterodox d'algunes de les seves afirmacions teològiques, així com el fet d'utilitzar el poder evocador de la imatgeria i algunes representacions

1 Sobre l'ús de la llengua, cal dir que encara queda recerca per fer als arxius conventuals i pot ser que apareguin nous textos en català més endavant. En el cas dels estudiats per Herrero, la investigadora indica que tot i que sembla que la llengua usada era el castellà, és possible que als catàlegs consultats algun títol no es correspongui a la llengua original del text (2007: 15 i 2009: 94).

Anna Garcia. Notícia d'una mística catalana de principi del segle XVIII: Teresa Mir i March i la seva autobiografia espiritual *Rahó de l'esperit*

pictòriques per a conformar les seves visions, aquest últim aspecte especialment interessant per als historiadors de l'art. La peça també inclou un text introductori on, seguint la pauta dels relats hagiogràfics, Esteve Gay enalteix la figura de la seva filla espiritual.

A la darrera dècada del s. XX, Amelang (1990: 191-192) constata l'escassetat d'estudis a la península sobre espiritualitat i dones de l'època moderna, en relació a l'abundància de fonts i la multitud de treballs de gran qualitat que sobre aquests temes es produïen fora de l'estat espanyol. Sortosament aquest panorama ha anat canviant i l'interès per l'escriptura femenina va en augment, amb múltiples iniciatives –DBD, Centre Dona i Literatura, Duoda, col·leccions com «Espai de dones» i «Capsa de Pandora», etc.– enumerades amb detall per Eulàlia Miralles i Verònica Zaragoza (2012: 177-179). Actualment hi ha diversos estudis i exhumacions de textos en procés, i se celebren trobades científiques –com «Egodocuments i religiositat a l'època moderna» (UAB, 12 desembre 2012)– que aprofundeixen en la gran potencialitat d'aquests escrits. També hi ha ajudat el fet que en els darrers anys l'anàlisi dels egodocuments –alguns d'ells d'autoria femenina i de temàtica religiosa– ha experimentat un desenvolupament molt important, amb un nombre creixent de repertoris de textos a disposició dels historiadors, com l'Arxiu de la Memòria Personal, base de dades sobre documentació escrita personal de Catalunya i dels altres territoris de parla catalana, entre d'altres.

1. El manuscrit núm. 6 a la bibliografia

S'hi han referit diversos estudiosos com Torres Amat, Paluzie, Danés, Miquel Rosell, Batlle, Bilinkoff, Miralles, Zaragoza i d'una forma més extensa Amelang i Puig. L'Arxiu de la Memòria Personal i la base de dades de Manuscrits Catalans de l'Edat Moderna de l'IEC n'han realitzat fitxes descriptives disponibles respectivament a <http://www.memoriapersonal.eu/> i <http://www.mcem.iec.cat/>, i el Diccionari Biogràfic de Dones (<http://www.dbd.cat/>) compta amb una nota biogràfica sobre Teresa Mir.

Entrant en més detall a l'estat de la qüestió, al diccionari d'escriptors catalans de Fèlix Torres Amat (1836: 283) trobem l'entrada GAY (Esteban):

Presbítero, *Rahó del esperit y del que ha passat en lo interior de la Sra. Teresa Mir y March (...)*, MS en 4º en la bib. de S. Fel. de Barcelona.

El pedagog olotí Esteve Paluzie (1860:192) diu sobre Teresa Mir:

Nació en Olot a últimos del siglo XVII; fue una mujer casada muy virtuosa y entregada a la piedad. Escribió: *Rahó de l'esperit y de lo que ha pasat en lo interior de Teresa Mir y March natural de Olot*, que ella misma entregó a su confesor el presbítero Esteban Gay, y éste lo recopiló en un tomo en 4º manuscrito que se halla en la Biblioteca de S. Juan.

Joaquim Danés (1950: 526) a *Preterits olotins*, ens parla indirectament de Teresa Mir al fer una referència al testament de mossèn Antoni Parrinet de 1736:

Aquest féu testament el 26 de maig de 1736 i deixà tota la seva roba blanca, «que era molta»

Anna Garcia. Notícia d'una mística catalana de principi del segle XVIII: Teresa Mir i March i la seva autobiografia espiritual *Rahó de l'esperit*

segons consta documentalment, i un personat de 1.300 lliures i un altre de 900, exceptuant l'usdefruit de Teresa Mir i Marc, vídua, que devia ésser la majordona. (...) L'Hospital va vendre una part de la roba, aconseguint-ne 109 lliures, 11 sous i 3 diners, i n'aprofità una altra part respectable, que entre altres peces, contenia 30 llençols, 20 coixineres, 11 tovalles, 49 calçotets, varies canes de tela i alguns cabdells i rams de fil retort i fil de bri, i algunes robes d'església. És fàcil que la majordona hagués estat filant contínuament, si no és que somniés en posar botiga, mai que li pervingués plenament tot aquest bé de Déu.

Francesc Miquel Rosell (1958: 7-8) inclou al seu inventari dels manuscrits de la Biblioteca Universitària de Barcelona la fitxa descriptiva de *Rahó de l'esperit*, on queda descrit detalladament amb especificacions sobre el suport, època, mides i enquadernació; no fa referència a la procedència del manuscrit. Lluís Batlle Prats (1980: 7-10) en reproduïx la descripció a l'article «Dues notes de bibliografia olotina»; també remet a Paluzie i descriu el trasllat del manuscrit des dels caputxins a la Biblioteca Pública i Provincial de Sant Joan de Jerusalem, i d'allí a la Universitat de Barcelona.

James Amelang (1990: 197-198) transcriu fragments breus de quatre textos autobiogràfics de monges i beates de l'època moderna: Anna Domenge, Hipòlita de Rocabertí, Juliana Morell i Teresa Mir. Segons Amelang, Teresa era una beata molt allunyada de l'erudició i encara que sabia llegir i escriure, el seu coneixement de la teologia formal era força deficient. La compara amb Teresa d'Àvila pel que fa a les visites místiques i, a tall anecdòtic, quan explica que a ambdues «Tereses» els agradava jugar a fer de monges de petites. També detalla un seguit de referències biogràfiques extretes de la lectura del manuscrit i destaca la bellesa de la portada fent-ne una breu descripció. Estableix un paral·lelisme casual amb Angela Mellini, costurera de Bolònia que l'any 1697 va començar amb un cor un relat manuscrit de les seves experiències religioses íntimes, encara que en el cas de Mellini els estigmes i altres signes de la passió es relacionaven directament amb els dolors i malalties corporals que va patir.

A l'article «Tota una santa» l'historiador Miquel Puig (2001: 55), a partir de la consulta del manuscrit, exposa detalls biogràfics i visions de Teresa Mir, així com les possibilitats d'identificar algunes de les lectures de la beata, com ara la *Imitació de Crist* o una obra del pare Molina que «es tractaria dels seus exercicis espirituals o excel·lències de l'oració mental». També fa menció del projecte de Teresa de fundar un convent a partir de 1713, en el que hi implica el domer de la parròquia de Sant Esteve d'Olot: «el text dona a entendre complicitats suficients com per tirar endavant un projecte que, al final, no consta pas que aconseguís de materialitzar-se». Puig, així mateix, fa referència al testament de Mn. Anton Parrinet de 1736 i al propi de la beata, de 1752.

Jodi Bilinkoff (2005: 107, 154 i 158 i 2006: 110) assegura que Mir s'identificava amb la santa d'Àvila. Segons Bilinkoff, quan Teresa va quedar òrfena als vuit anys d'edat, va començar a visitar el convent de les carmelites descalces d'Olot, on la seva única germana va fer més tard vots de monja –en realitat a Valls. Segueix Bilinkoff referint que l'any 1709 Mir adopta la santa com a patrona especial. Eulàlia Miralles (2013: 112) menciona el text de Teresa Mir com a exemple d'autobiografia espiritual, juntament amb les d'Agnès de l'Esperit Sant, Anna Domenge o Rufina Ros de Jesús. Verònica Zaragoza (2010) dedica una entrada del seu estudi a la beata, al costat d'altres autores de vides espirituals.

Anna Garcia. Notícia d'una mística catalana de principi del segle XVIII: Teresa Mir i March i la seva autobiografia espiritual *Rahó de l'esperit*

El Diccionari Biogràfic de Dones publica una breu nota biogràfica sobre Teresa Mir realitzada per la investigadora Mireia Vidal. Vidal ens parla de l'amor abrusador místic i el desig de servir de Mir tot destacant el seu temor a ofendre Déu i la vivència de la culpabilitat. Fa una interessant remarca sobre una de les visions de la cinquena llaga: «Crist i Maria estiren la mística cap l'interior de la ferida, connectant amb la llarga tradició que vincula la ferida del Crist amb néixer de nou i la purificació». Vidal afirma que en aquest cas «l'acte de l'escriptura ve motivat per voluntat pròpia» i que «algunes lectures quietistes que podrien desprendre's del relat, especialment de la introducció de Gay, queden implícitament corregides en vàries visions».

2. Descripció del còdex

El manuscrit en quart, relligat en pergamí de petaca aprofitant una notació musical del segle XVI, es troba en un bon estat de conservació. Al llong hi trobem un teixell de paper amb el títol «*Rahó de l'esperit [sic] de senyora Teresa Mir y March*».

La signatura actual és «Reserva 07 Ms. 6» i tenim constància de quatre signatures antigues anotades en diferents parts de l'exemplar: 21-3-7 al full de guarda, 2-3-7 al llong, Xn-4-47 (cancel·lat amb tinta el 4 i el 47) i fent servir el mateix Xn, 7-24 a sota, que potser ens poden donar alguna pista sobre la procedència i la difusió local i coetània del text –tot i que intuïm que va ser més aviat minsa. De moment només sabem que a la segona meitat de 1835 una comissió d'experts va començar a recollir, examinar i inventariar al convent dels caputxins de la plaça Reial de Barcelona el tresor bibliogràfic requisat a diferents ordes de la ciutat (Miquel 1958: XVI-XVII). D'allà va passar al convent de Sant Joan de Jerusalem, a la via Laietana, amb el propòsit de formar una biblioteca pública que va ser inaugurada l'any 1837. El 10 de febrer de 1847 es va disposar que aquest fons passés a la Biblioteca de la UB, trasllat que no es va fer efectiu fins a l'any 1880 (Batlle 1979: 710). Al nostre entendre, abans de la desamortització de Mendizábal, el manuscrit es podria haver trobat a la Congregació de l'Oratori de Sant Felip Neri –«S. Fel.» de Torres Amat– i d'allà haver passat al convent de Sant Joan de Jerusalem com tots els altres llibres (Paluzie 1860: 192), tot i que caldria fer un estudi exhaustiu de les signatures antigues del document i els catàlegs dels fons conventuals de la BUB per tal de confirmar-ho. També ens queda pendent de conèixer-ne el recorregut físic anterior, des de les comarques gironines fins a Barcelona.

El manuscrit, escrit en suport paper amb una lletra bella i entenedora, té un full de guarda i 145 folis útils, agrupats en set plecs de 20 fulls relligats, excepte el primer plec i el cinquè, que en tenen 22 i 24 respectivament. La numeració és foliada, al marge superior dret i en llapis. Conté diverses errades: la més important és un salt de 20 fulls del número 65 al 86 per una confusió gràfica –el que hauria de ser el full 66 sembla un 86, i a partir d'aquí 87, 88...– ja que al manuscrit no hi manca text. A més a més, trobem repetit el número 36 dues vegades i del 149 salta al 151. Aquestes correccions han estat ara incorporades en la catalogació de la UB i al CCUC (Catàleg Col. del les Univ. Cat.).

El document es compon d'una portada i protesta d'Esteve Gay, i de dos textos: la *Relació* del confessor mateix i l'autobiografia espiritual de Teresa Mir, més extensa, i que és pròpiament el cos de l'obra. Té en blanc des del f. 12v fins al f. 21v, així com del f. 153 al f. 165. Aquests espais en blanc tenen una explicació lògica: el primer (deu fulls) va des de la fi del relat d'Esteve Gay –que tenia assignat el primer plec de 22 fulls– fins al començament del text de Teresa Mir; el segon (tretze fulls) ve després del final de la *Rahó* fins a esgotar el setè plec. La lletra d'ambdues parts és de la mateixa mà, com la de les correccions i ampliacions d'alguns passatges. Contrastant-la amb un altre document coetani (el bateig de Domènec Mir del 7 d'agost de 1704)², podem concloure que la lletra és tota del prevere. El manuscrit 6, únic testimoni, és probablement una còpia passada en net a partir d'anotacions en fulls solts o quadernets,³ potser amb finalitat editorial, però caldrà analitzar-ho amb més profunditat.

3. La portada i la protesta

La portada compleix les indicacions precises de Teresa Mir i ens dóna una idea de fins a quin punt Teresa vol controlar el resultat final. Comença amb les següents paraules:

Se ha de pintar un cor obert ab la imatge de Christo *senyor nostre* resuscitat al mitg, que axò vol dir lo mot *resurrexit*, ab lo rètol en llatí, *Jesu cordis mei*, y lo demés que està decifrat en lo cor baix posat, si apar bé, ab lo letrero de baix sota al cor: *Humanitatis et Divinitatis*, etc.

El cor, dibuixat amb llegendes al legòriques de totes les virtuts de la beata, s'inspira en una imatge de santa Rosa del convent de Sant Domènec de Castelló d'Empúries. Igual com la santa portava el nen als braços, Teresa tenia a Jesús resuscitat al seu cor:

Ab axò se m'anava augmentant lo amor y venint-me un reculliment, compreguí com si lo mateix Señor me advertís que axí com la *santa* imatge tenia en los brassos un niño, que axí mateix també digués jo a mon pare espiritual que en los escrits que s'farien de mi se pintàs un cor, com si fos obert y al mitg ab una figura o imatge de Christo Señor *nostre*, mon amat espòs, com quant resuscità. Me parà lo reculliment, venint-me en un matex temps gran ímpetut de llàgrimas. Y tornant-me altra vegada lo reculliment, entenguí estas dos paraulas en llatí:

—*Humanitatis et divinitatis*,

comprenent lo demés en català, y com si lo mateix Señor me advertís també que digués a mon pare espiritual que baix del cor o allí hahont millor aparegués, se posàs un rètol en llatí que digués y declaràs que jo tenia sempre y sentia, ab un modo especial, la presència de la humanitat y divinitat de Jesucrist en mor cor. (Mir § 248)

2 ADG, Llibre de Bateigs de Castelló d'Empúries 1702-1716, f. 40v. «Vuy, als set de agost de l'any mil set-cents y quatre, per mi, Esteve Gay (...) en las fonts baptismals de aquellas és estat batejat Joseph Francisco Domingo Joan Bonifaci Thomàs, fill legítim y natural del magnífich Josep Mir, en quiscum dret *doctor*, y de la *senyora* Tharesa Mir y March, cònjuges». Sigles dels arxius consultats: ADG (Arxiu Diocesà de Girona), AHG (Arxiu Històric de Girona), ACGAX (Arxiu Comarcal de la Garrotxa).

3 Podrien ser errors de còpia confusions del tipus «hulitat» per «humilitat» (Gay § 29), «tetenia» per «tenia» (Mir § 256) o repetir: «de de», «ab ab» (Mir § 193) entre d'altres. Observem també algun possible salt de lectura (com «aman» corregit a Gay § 1 poc després de la paraula «amor»).

Anna Garcia. Notícia d'una mística catalana de principi del segle XVIII: Teresa Mir i March i la seva autobiografia espiritual Rahó de l'esperit

Portada Ms. 6 del CRAI Biblioteca de Reserva (UB)

Darrere la portada (f. 1v), trobem la traducció al català de les llegendes llatines esmentades i la protesta general, la qual podria indicar un desig d'editar el text, a banda de funcionar com a justificació:

Protesta general de tot lo que se escriurà y estarà escrit en est llibre de des del principi fins a la fi d'ell.

La santedat de Urbano octau ab vârios decrets manà que las personas que floriran en insigne virtut, no se'ls done títols de sants ni se forme més concepte de l'exercici heroich de sas virtuts, revelacions y miracles que al que la fe humana permet fins que sien aprobats per la Iglésia. I així obehint a sos tant prudents decrets, protesto que tot quant en est llibre estarà escrit y se escriurà de la *senyora* Teresa Mir y March, com de altres personas de acreditada virtut, ho subjecto a la correcció de la *santa* sede apostòlica, y que pretench no se done més crèdit que l que se deu a una història escrita ab diligència cuydadosa de dir la veritat.

V. Esteve Gay *presbítero*.

Les protestes precedien qualsevol text en una societat contrareformista de complet control ideològic religiós i era molt habitual a l'època la fórmula: «...ho subjecto a la correcció de la santa sede apostòlica» de cara a justificar el que es deixava per escrit, perquè no fos acusat d'heretgia. Aquesta pràctica era encara més freqüent als llibres de vida espiritual de dones amb vistes d'iniciar un possible procés de santedat. Les impostures d'algunes falses beates havien provocat recel; consten diferents casos documentats de condemnes inquisitorials, i al segle XVII diverses beates foren cremades a la foguera (Palacios 1988, Soriano 1997).

4. Text I: La *Relació* «hagiogràfica» d'Esteve Gay

Sota el títol *Relació i breu resumen del que Déu ha obrat en lo natural modo de viurer de la senyora Teresa Mir y March...* s'inicia el relat de la vida de Teresa segons el seu confessor (ff. 2-12). El document es divideix en 36 fragments de diferent extensió, sense punts a part ni datació, tot i que segueixen un ordre cronològic. S'escriu a partir d'agost de 1712 a petició de Teresa Mir:

Molts días havia que tenia un avís y advertència de què fes memòria a mon pare espiritual que escrigués cosas particulars de mi, tant de mon natural y condició, com també del que acostumo dir y fer, en obsequi, amor y alabança de mon Déu y señor. No gosava atrevir-m'í may, perquè me aparexia que a mi no m'estava de lo dir-ho, o persuadint-me que ell ja ho tenia per entès de altre vegada los avisos interiors que jo tenia, fins que la vigília de la festa del gloriós pare *sant* Domingo, a la nit y després lo endemà, die de la festa del sant, a la tarda y a la nit, per ditas tres vegades tinguí gran instància que u digués, ab una gran força que no estigué en mi lo dexar de dir-ho, fins que comprenia com si me advertís algú per a més declarar-m'ó, que de tot se n'havia de fer com un llibre. Quedí ab quietut, alegría, acorriment y amor a Déu, alabant-lo. (Mir § 239)

Un die, estant sobretaula parlant altres de diferents cosas, may me aballí a mi de dir res ni bastraure-hi paraula alguna conforme acostumave altres vegades, aparexent-me que tenia la llengua lligada, cosa ben singular que a mi matexa me causava admiració, benehít sie lo Señor que se digna ell de guardar-me la llengua per no desagradar-li en cosa alguna. En axò, comprenguí clarament que jo digués a mon pare espiritual que notàs y escrigués tots los ditzos o altra qualsevol cosa bona que ell sabés o reparàs de mi. Quedí ab gran acorriment y quietut. (Mir § 240)

Probablement el prevere enllestia el text mentre passava en net la segona part. No devia saber ben bé quant li ocuparia i li acaben sobrant uns quants fulls en blanc del plec assignat, des del f. 12v fins al f. 21v. Com a font utilitza les explicacions de la pròpia Teresa i diversos testimonis, i refereix des del naixement de la beata a Olot fins a un tancament en forma de cercle que retorna als primers anys d'infantesa. El relat destil·la admiració:

Era lo seu cor un volcan de amor, de tal manera que las suas paraulas a vegades causaven maravillosos effectes als qui las ohien, majorment quant donava rahó a son pare espiritual dels desitgs e incendis de amor que tenia y sentia interiorment en si molt grans, causant-li a ell unas vegades ternura y llàgrimas que no estava en ell (...) (Gay § 26)

Segueix les pautes de les vides de sants i ens mostra la biografia edificant d'una heroïna molt virtuosa. Les afirmacions s'han de prendre amb molta precaució ja que els elements verídics semblen difícilment destriables:

Una persona me referí també que un die en la iglésia, estant Theresa devant de l'altar de *nostra senyora* del Carme, encare que era lluny li aparegué que la veyá més alta que no solia, estant agenollada, essent molt verisímil que lo affecte de amor de Déu la arrebatava y suspenia en lo alt. Pus, ocasions hi havia, segons la matexa persona referia, que la havia vista ab la cara molt inflamada y ab la vista molt extraordinària, com si la tingués alterada, ab un mirar que feya molt agut que casi espantava y axò era ordinariament després de haver combregat. (Gay § 27)

Anna Garcia. Notícia d'una mística catalana de principi del segle XVIII: Teresa Mir i March i la seva autobiografia espiritual *Rahó de l'esperit*

Sa mare se anomenà Maria, natural de Olot, de la casa de Bosch de Platraver, de gran exemple, virtut y perfecció. Fonch també de estatura xica, de cara un poch llarga y morena, molt picada de varola (...) dient al parenostre ab gran amor, reverència, pes, atenció y concideració —que sempre lo deya axí—, los de casa la veheren en un mateix temps casi alçar-se o suspèndrer-se en alt, tal era lo affecte de amor de Déu que tenia. (Gay § 3)

En diferents ocasions, Teresa fa de mitjancera entre Déu i els homes:

Estava una persona ab grans temós per sa misèria y flaqueza de offèndrer a Déu, per lo que la obligà ha encomanar a ella que suplicàs al Señor li donàs fortaleza y li fes gràcia de deslliurar la tal persona y tràurer-la de tot perill y ocasió perquè no l'offengués y, havent-li suplicat ab tot encariment y humilitat, la resposta que tingué fou que lo Señor era fidel, que confiàs ab ell. (Gay § 31)

I tampoc hi falta la tan utilitzada pràctica de l'autohumiliació:

Diferents vegades deya a son pare espiritual que la reprengués y li renyàs, tenint-se per digne de tot despreci y confusió, tanta era la humilitat y conexament que tenia de sí, ni podia sufrir que li diguessen cosa de alabança ni que fos tinguda per persona virtuosa, perfeta y santa. En tots los sinch sentits corporals era gran la mortificació que tenia, que crech que per axò Déu la regalà en tots ells, cada hu en particular. (Gay § 33)

Diferents documents sacramentals i notarians de l'Arxiu Diocesà i de l'Arxiu Històric de Girona, així com de l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa ens han permès recopilar dades reals sobre Teresa Mir. Les hem posades de costat amb el text introductorí —amb la cautela necessària— per tal d'elaborar una aproximació al que va ser la seva vida.

Pel mateix confessor sabem que Teresa March —nom de soltera— era filla de Bonifaci March, doctor en medicina de Manresa. El seu avi patern, Gaspar, havia fet de botiguer en aquesta vila. Quan Bonifaci es va casar en primeres núpcies amb Maria Bosch de Platraver, olotina de família benestant, van marxar a viure a Olot. El matrimoni va durar vint anys, naixent Teresa al 1681, sisena filla d'un total de set. A finals del s. XVII hi havia una alta taxa de mortalitat infantil i grans epidèmies, d'aquelles que deixaven les poblacions reduïdes a una ombra del que havien estat: de les cinc nenes i dos nens només van sobreviure Teresa i una germana més gran, monja a les carmelites descalces de Valls. Al següent fragment es reforça el paper de Teresa com «escollida»:

Fou ja cosa de maravellas lo que diré: succehí que estant Teresa molt desganada junt ab altra germana sua, sent axí que la malaltia de Teresa era més perillosa y de cuydado de mort que la de la sua germana de tal manera que, ab tota pressa, li cusían una camisa per a posar-li quant la haguessen de amortallar, miraculosament se pot dir que fou, ella acampà y la dita sa germana morí, que segons vèyan no estava tant mala ni de perill de mort com ella. (Gay § 4)

La mare, Maria Bosch de Platraver, va ser enterrada al convent del Carme el dia 5 de setembre de 1689,⁴ quan la nena només tenia vuit anys. Com a filla de casa bona, l'educació de Teresa —que fins llavors corria a càrrec de la mare— va passar a dependre d'una preceptora particular:

4 ADG, Llibre d'Òbits de Sant Esteve d'Olot 1677-1708, f. 49v.

Anna Garcia. Notícia d'una mística catalana de principi del segle XVIII: Teresa Mir i March i la seva autobiografia espiritual *Rahó de l'esperit*

Faltà-li a Teresa la mare essent de edat de vuyt anys, poch més o menos. Començà son pare a fer-la dejunar tots los dissaptes y encomanà-la a una dona molt virtuosa, per a què li ensenyàs de costura y juntament de ben viurer, ab son bon exemple y doctrina, com realment ho feya. (Gay § 5)

A finals del segle XVII i pràcticament durant tot el XVIII, les escoles només eren per als nens, tot deixant a nivell d'anècdota la formació de les nenes. El més comú era que no poguessin rebre altra instrucció que l'estrictament materna, feta a base d'implicar-se des de petites en les tasques domèstiques i a partir de les oportunitats esporàdiques del dia a dia, tot confiant en la bona predisposició i ganes de la mare (Puig 2010: 16-17). Només aquelles que tenien un preceptor privat i certs estímuls culturals a la família podien superar la barrera lingüística i lògica que permetria arribar a escriure. Fins a quin punt aquest «ensenyàs de costura i juntament de ben viurer», es va limitar a una educació en els valors cristians i a l'ensenyament de labors? L'àmbit públic era reservat al món masculí i per fer-se càrrec d'una casa, el més convenient era aprendre habilitats manuals pràctiques, com ara fer ganxet i mitja, i l'exercici de les virtuts. Però, la formació de Teresa també va incloure l'ensenyament de la lectura i l'escriptura, i és de suposar que la família gaudia d'una biblioteca. Podríem pensar que en conjunt, devia rebre una formació força difusa i precària però superior a la mitjana.

Bonifaci March es tornà a casar el 22 de febrer de 1694 amb l'empordanesa Margarida Llorenç, vídua.⁵ La descripció de la primera nit de noces resumeix meravellosament l'ambient en què es va formar Teresa:

(...) celebrant ell segonas núpcias, al primer vespre —tal era sa christiana pietat y sensillez— posà al capsal del llit de sa esposa una creu y una corona de espinas, avisant-la, juntament ab aquella acció y de paraula, de la mortificació y treballs que ella havia de passar en sa vida, emperò dient-li que Déu li ajudaria. (Gay § 2)

Tot i la seva vocació de monja, Teresa es va casar el 3 de juny de 1694 amb Josep Mir, doctor en dret, fill del difunt Joan Mir, doctor en medicina i —curiosament— de Margarida, la seva madrastra.⁶ Segons el costum de l'època, va adoptar el nom del marit i, per tant, des d'aquest moment es va fer dir Teresa Mir i March:

A la edat de catorse anys aparegué bé a son pare casar-la, però ella ho escusava molt per no ésser aquexos sos intents y estar molt inclinada a guardar virginal castedat, costant-li per axò lo haver-se de casar moltes llàgrimas. Però al fin, sols per obehir a son pare y en ell a Déu, fent la voluntat sua y negant-se la pròpia, donà al sí y consentiment perquè millor és la obediència que l sacrifici. (Gay § 5)

El 17 d'octubre de 1695, Bonifaci March va fer testament,⁷ i morí al cap de tres dies, essent enterrat

5 ADG, Llibre de Matrimonis de Sant Esteve d'Olot 1677-1717, f. 69v.

6 ADG, Llibre de Matrimonis de Sant Esteve d'Olot 1677-1717, f. 71.

7 ACGAX, Llibre de Testaments del notari Jaume Oliveres d'Olot, f. 187-188, 17 d'octubre de 1695.

també al Carme.⁸ Al document notarial es va nombrar Teresa com a hereva universal i la vídua es va quedar pràcticament sense res, per fortes desavinences en el matrimoni que consten per escrit. Desconeixem si en aquelles dates Teresa ja vivia a Castelló d'Empúries, destinació laboral del seu marit jutge. A l'Empordà va conviure amb la germana de Josep, Rosa, i és on transcorre la major part de *Rahó de l'esperit* (des del tercer diumenge d'abril de 1709 fins al 12 de desembre de 1712). En un determinat moment de l'escrit,⁹ Teresa fa referència al seu fill, Domènec Mir, encomanant-lo al seu sant homònim perquè l'imités en les virtuts. És l'única vegada que apareix en tota l'autobiografia. Sabem que va viure fins a l'edat de trenta anys, morint a Olot.¹⁰

De casada, a les reunions socials les altres senyores es burlaven de la prudència i tímidesa de la beata: moltes vegades es quedava callada o responia d'una manera infantil.¹¹ De tot plegat el confessor en va fer un bon retrat, pintant-nos Teresa com una persona molt sensible, amb certes dificultats per relacionar-se i que no compartia els interessos de les seves conveïnes. Buscant un sentit a la vida, segons el seu pare espiritual, passà cinc anys –entre 1699 i 1703 aproximadament– cuidant els malalts fins a límits extrems, amb l'oposició dels de casa. Els ajudava econòmicament i física, sense tenir cura a l'hora de tocar les ferides ni apartar-se davant la pudor o la gravetat de les infeccions, caient greument malalta.

Després va venir un nou període de cinc anys de caiguda, marcat per la impotència, la ràbia i el comportament violent:

Després de tanta mortificació, tribulació y guerra exterior, li permeté lo *Senyor*, per lo espay de quatre o sinch anys, altra guerra major en son interior y natural, que era un enfado gran que tenia en si, que li era causa de dir paraulas de impaciència, arrogància, ira y furor, per molts diferents vegades, que aparexia no estava en ella lo dexar-las de dir, però després que ho advertia, ho sentia molt, demanant-ne a Déu perdó, ab gran acorriment y admiració. Permeté-li també lo *Senyor* –crech per a més probar-la y humiliar-la– alguna tibesa, descuyt y sequedat en las cosas de virtud y del servey de Déu, per a què conegués millor y fos lo contrapès en esdevenidor del que havia de obrar y manifestar en ella lo Señor; li durà fins que començà a tenir oració. (Gay § 14)

Manifestava fins i tot tebiesa i descurança en el servei a Déu, etapa que va acabar a la segona meitat de 1708 al començar a tenir oració mental. La redacció de *Rahó de l'esperit* és el resultat d'aquesta evolució. Al 1709 només tenia vint-i-vuit anys, i no era habitual que les dones escrivissin autobiografies espirituals a aquesta edat, sinó entre els quaranta i cinquanta anys, com Teresa de Jesús quan escriu el *Libro de la vida*, dones madures que llegien la vida amb perspectiva i podien defensar amb arguments allò que sentien i els havia estat revelat (Ahumada 2008: 51). Esteve Gay

8 ADG, Llibre d'Òbits de Sant Esteve d'Olot 1677-1708, f. 79 v.

9 Vegeu Mir § 43.

10 ADG, Llibre d'Òbits de Sant Esteve d'Olot 1735-1749, f. 3.

11 Vegeu Gay §§ 9 i 11.

es va declarar de seguida poc apte per encaminar Teresa i per això va escollir una sèrie de sants que l'ajudessin: Maria Adolorida, sant Josep, l'àngel de la guarda, santa Teresa de Jesús, sant Pere d'Alcàntara i els arcàngels sant Miquel, sant Gabriel i sant Rafel.¹² El sentiment de culpa hi és sempre present i Teresa es martiritzava quan li semblava que havia comès una falta, per petita que fos. Insegura i perfeccionista, no parava de pensar-hi fins que es confessava.¹³

Al desembre de 1712, al quedar vídua, va tornar a Olot. Tot i que en aquests tipus d'escrits hi constatem una clara preeminència de l'experiència espiritual sobre la vital alguns detalls –pocs– s'escapen de l'estricta relació d'aquesta vivència: la menció del fill, la relació amb la cunyada, els sentiments que desperta la mort del marit... A vegades fan dubtar a Teresa:

(...) fu la súplica al Señor que mon pare espiritual me havia dit, sobre del que se havia escrit poch antes: de tot lo referit en lo segon diumenge de *setembre* de la malaltia y mort de mon marit, si era desmasiat la individuació en escriurer-ho y, per tant, fos impertinent y sens necessitat y per axò ocios, que no conduhís a major glòria y alabança del Señor. Luego comprendí, a modo de advertència, com si algú me digués que no era impertinent, supèrfluo ni ocios, que suposat se fa y se escriu tot per a major glòria y alabança de Déu, que de aqueix modo, ben especificat, ho seria més. (Mir § 256)

El fragment que va des del 12 de desembre de 1712 fins al dissabte primer de Quaresma de 1714 ja es va escriure a Olot. Teresa ens deixa amb dos grans projectes: fundar un convent de monges i escriure un llibre sobre la vida de la Verge, allà on sor María de Ágreda l'havia deixada, centrant-se en la part dels dolors. Fundar un convent femení a començament del XVIII no era una iniciativa peregrina, isolada o tardana com podríem pensar en un primer moment: Olot comptava amb dos convents, el del Carme i el dels Caputxins, fundats, respectivament, el 1565 i el 1627, amb més d'una vintena d'homes religiosos cadascun. L'objecte d'aquests convents era la santificació dels seus membres i l'assistència espiritual dels olotins. Ens consta que l'any 1705 un grup de dones ja va voler crear un convent per santificar-se i dedicar-se a l'ensenyament, però no anà endavant –tampoc la pretensió el 1712 de fundar-hi els franciscans, ni el 1728 els escolapis. També es van intentar establir a Olot a principi de segle les monges caputxines a partir d'una deixa pietosa, però ho impedí la Guerra de Successió i un plet sobre la destinació dels diners (Puig 2002: 26).

Mn. Anton Parrinet va deixar en testament¹⁴ de l'any 1736 un usdefruit a la beata. Danés (1950: 526), que desconeixia la seva relació de parentiu, va interpretar que Teresa n'era la majordona. Teresa va fer testament el 21 de març de 1752,¹⁵ deixant els seus béns a repartir entre l'Obra de l'Església de Sant Esteve d'Olot i la Venerable Congregació de Maria Santíssima dels Dolors de la mateixa vila. Va tenir una vida del XVIII, envoltada de malalties i d'exaltació religiosa, però atípica

12 Vegeu Gay § 24.

13 Vegeu Gay §§ 28 i 29.

14 ACGAX, Volum de Testaments del notari Esteve Clapera d'Olot, s.f., 26 de maig de 1736.

15 ACGAX, notari Gaspar Clapera d'Olot, 1752, f. 59v-61v, 21 de març de 1752.

en el seu propòsit de trencar el silenci de gènere i d'una extraordinària longevitat. Va morir l'any 1764 a Olot, prop dels vuitanta-quatre anys,¹⁶ havent-la deixat primer mare, germans, pare, marit i un únic fill, Domènec.

D'Esteve Gay no en sabem pràcticament res. Quan Teresa va retornar a Olot després de la mort del seu marit, el prevere es desplaçava de tant en tant a la Garrotxa per enllestir la redacció de *Rahó de l'esperit* i va estar involucrat en el projecte de Mir de fundar el convent de monges. Tenim el testament del capellà documentat l'any 1723¹⁷ i la defunció a Castelló d'Empúries el 1730.¹⁸ No hi consta cap referència al manuscrit.

5. Text II: L'autobiografia espiritual de Teresa Mir

Es compon de 110 fulls dividits en 289 paràgrafs de llargada diversa, sense punts i a part. Cadascun dels diferents assentaments estan ordenats i numerats. Sorpren que una part considerable del text sembla haver-se escrit a partir del record, concretament des del començament del relat –abril de 1709– fins al mes de març de 1711, festa de sant Josep.¹⁹ L'estructura dels paràgrafs i el contingut marquen tres parts ben definides del text:

A la primera abunden les referències temporals vagues, tipus «una vegada» (§§ 53, 76...), «un matí» (§ 54), «me apar que lo endemà» (§ 80), «diferents vegades» (§ 63) etc. Si hi ha alguna data concreta coincideix amb les assenyalades del calendari litúrgic, fàcils de recordar.

La segona part aniria des de març de 1711 fins a finals de 1712. Els assentaments són més llargs i detallats —per exemple al paràgraf 111, del 8 de maig ens explica matí, tarda i nit— i hi trobem presència de diàleg. També abunden les referències a l'acte d'escriure.

La tercera transcorre a Olot i ens parla sobretot de la fundació del convent. Té un final tancat on s'acaba reivindicant obertament el dret d'expressió individual —*in crescendo* des de la mort del marit, interpretada com un senyal— i la voluntat d'escriure la continuació de *Mística Ciudad de Dios* de sor María de Ágreda. Aquesta part és més narrativa que les altres dues i d'un altre to:

Lo que he reparat que des de què só a Olot, en todas las sobreditas cosas que m'han passat, no he tingut en ellas los reculliments, suavitat y affectes de amor tant vehemens, ni ab tanta força y desatino com antes, sinó ab una mediania y moderació. (Mir § 279)

16 ADG, Llibre d'Òbits de Sant Esteve d'Olot 1749-1776, f. 166, 22 de juliol de 1764.

17 AHG, notari Pere Heras de Castelló d'Empúries, núm. 1578, s.f., 2 de juliol de 1723.

18 ADG, Llibre d'Òbits de Castelló d'Empúries 1709-1745, f. 352, 21 d'agost de 1730.

19 Fins i tot hi ha un afegit que ho explicita: *Se nota que fins lo die de dita festa de dit any, no se havia encare escrit cosa y per tant, és singular cosa lo recordar-se de tot lo que s troba escrit del tercer diumenge de abril de 1709, com és de veurer y se pot reparar.* Aquestes línies es troben al marge esquerre del paràgraf 83.

El conjunt del text és ple d'estratègies defensives, mostres de submissió i protestes sobre la incapacitat d'escriure:

Del die de Cap de Any ensà, se me han augmentat més uns desitgs grans que tinch contínuament de alabar al Señor y de què tothom lo alabe, venint-me ganas de dir-ho a tothom que trobàs y, com veig que no puch, me han vingut uns grans desitgs de saber de escriurer, per poder escriurer cosas de alabança suas per a què fos ocasió que tothom lo alabàs i que altres lo alabassen. Y com concidero que no puch ni una cosa ni altra, li dich:
—Vos suplico Señor que fassau que tothom vos alàbia. (Mir § 219)

Inclou la resistència inicial, real o fingida, que tenen totes les autobiografiades a posar per escrit les seves experiències, o a demanar alguna cosa que pugui semblar lluïment personal, responent a la necessitat de mostrar-se inferior, obedient en extrem, i poder escriure sense ser qüestionada. Un tema crucial a analitzar amb més profunditat serà veure de quina forma incideix en aquest relat l'autoritat masculina. Normalment, a les autobiografies espirituals els consells i precisions del confessor actuaven de control ideològic, tot i que també s'establia entre pare espiritual i autobiografiada una mena d'interdependència mútua, una tensió entre promoció i censura. Ells, alhora que les corregien, les defensaven dels recels de l'autoritat eclesiàstica, i les monges necessitaven de la seva mediació per donar a conèixer els seus escrits. En general, l'origen d'aquests solia ser un encàrrec explícit d'un superior de l'orde, o bé d'un confessor que en feia de supervisor i que tenia una gran influència en la forma i els continguts, però «més d'una ho devia fer per iniciativa pròpia, tot esperant que algú els ho demanés *a posteriori*, o els donés el seu vist-i-plau per publicar l'autobiografia. És un ardit per protegir-se i respectar el principi de sant Pau sobre el silenci de les dones a l'Església» (Ahumada 2008: 50). Com hem anat comprovant —en el disseny de la portada, o en la iniciativa que es redactés el panegíric inicial— en el cas de Mir l'acte d'escriptura sembla venir en gran part motivat per voluntat pròpia.

6. Fonts i models: notes sobre les lectures esmentades a l'obra

Teresa Mir menciona algunes lectures dels anys de redacció. Exposem a continuació una relació dels títols i paràgrafs on apareixen. Es tracta de llibres espirituals escrits en castellà. La beata reproduïx fragments d'aquestes obres i, marcada pels seus referents literaris, de vegades Crist i la Verge li parlen en aquesta llengua:

(...) me vingué un reculliment, aparexent-me com si vey a Maria *santíssima* y a Christo *senyor nostre*, son fill, mon amat espòs, y com si jo ohís que Maria *santíssima* me digués estas paraulas, en castellà (jo las diré en català): que demanàs, que tenia ella al cor obert per tot lo que se m'offerís y hagués menester, que ella intercediria per mi. (Mir § 230)

Un dels llibres citats és *Molina De oración*, és a dir, *Exercicios espirituales de las excelencias, provecho y necesidad de la oración mental reducidos a doctrina y meditaciones*, del cartoixà Antonio de Molina,²⁰

²⁰ Antonio de Molina va ser un escriptor asceta molt llegit, especialment el seu tractat *Instrucción de Sacerdotes...* (1608) que va tenir més de vint edicions durant el s. XVII i traduccions al llatí i a l'italià. El trobem documentat per Nicolás

Anna Garcia. Notícia d'una mística catalana de principi del segle XVIII: Teresa Mir i March i la seva autobiografia espiritual *Rahó de l'esperit*

publicat per primera vegada a Burgos l'any 1615:

Llegint en un llibre que s diu *Molina De oración* al misteri de la circumscisió del Señor, las alabanças y efficàcia del *santíssim* nom de Jesús, no poguí passar havant per la gran abundància de llàgrimas que vingué alabant aquell *santíssim* nom, aparexent-me que l tenia escrit en mon cor ab lletres de or. Durà alguns dias exa representació, tenint y sentint interior y exteriorment gran alegria y alabant aquell *santíssim* nom de Jesús ab gran reverència, atenció y amor. (Mir § 24)

Una vegada, estant devant de la capella del Sant Christo de la Iglésia Major, conciderant conforme ho havia llegit en un llibre que s diu *Molina De oración*, quant Christo *senyor nostre* estava en lo desert ajagut sobre las pedras y plorant per la causa de mas culpas, tot cubert de neu y a la pluja, me aparegué que l veyá axí mateix devant de mi, venint-me abundància de llàgrimas. Quedava ab quietut y gran amor, y ab desitgs de patir per amor de ell. (Mir § 48)

A la biblioteca personal de Teresa Mir també hi trobem una obra de Juan de Palafox, bisbe d'Osma: *El oficio de nuestra Señora*, un devocionari citat als paràgrafs 72, 98 i 146.

Un die en casa, havent dinat, dient lo offici de *nostra* Señora que aporta en vulgar un llibret que s diu *Palafoix*, a las últimas paraulas de alabança a Maria *santíssima* a modo de *Te Deum laudamus*, que diuen axí:

—*Cúbrame, Virgen, con tu sagrado manto,*

al pronunciar aquexas paraulas me vingué ab un propte un reculliment, aparexent-me que veyá a Maria *santíssima* devant de mi (...) (Mir § 98)

Juan de Palafox y Mendoza, bisbe tridentí, home polític al servei de la corona i reconegut mecenes cultural, va ser també un important difusor de la mística de santa Teresa. De la seva introducció a les *Cartas de santa Teresa de Jesús* prové el següent extret:

Y de la manera que un espejo, lleno de círculos limitados, haze de una imagen infinitas y muchísimos de un rostro, todos del todo parecidos al primero, así de una santa parece que se han hecho muchas santas, y de una imagen de Dios (que eso son las almas perfectas) muchas imágenes de Dios parecidas a aquel admirable y primitivo original, que es la santa.²¹

Mir havia llegit Teresa de Jesús, però no menciona a *Rahó de l'esperit* cap títol en concret. La santa d'Àvila, que fixa els motllos expressius del misticisme clàssic, és el seu model d'escriptura i de vida. Hi ha paral·lelismes buscats conscientment, per exemple el projecte de fundar «Les filles dels Dolors de Maria». D'ella en pren el tema de la humanitat sensible de Crist, l'índole física del seu sofriment, el sentit de la immediatesa i concreció humana del fet religiós. Al vespre, igual que Teresa de Cepeda, Teresa Mir somia amb la imatge de l'hort de Getsemaní. A més a més, Teresa de Jesús també tenia el costum de citar sovint els llibres que llegia; Chicharro fa una anàlisi detallada de la seva formació literària (1997: 33-53).

Mir també fa referència a una traducció castellana del llibre tercer de la *Imitació de Crist*, en les seves

Antonio (1783 [1ª ed. 1695]).

21 Extret de *Cartas de Santa Teresa de Jesús: madre y fundadora de la reforma de la orden de nuestra señora del Carmen. Con notas del excelentísimo y reverendísimo Don Juan de Palafox y Mendoza*, vol. 1, Brusselas, Foppens, 1676. La primera edició és de 1658.

Anna Garcia. Notícia d'una mística catalana de principi del segle XVIII: Teresa Mir i March i la seva autobiografia espiritual *Rahó de l'esperit*

paraules «al llibret que s diu *Thomàs de Kempis*» (Mir § 107) anomenant-lo per l'autor, tot i que avui una part de la crítica considera que potser va ser una obra col·lectiva –que tingué el seu naixement en el clima espiritual de la *Devotio Moderna* flamenca– unificada per alguna mà (Arronis 2009). Apareix citada als paràgrafs 107, 108, 166 i 237 de Mir. Teresa d'Àvila també va ser una bona lectora de la *Imitatio Christi*, que ella anomenava *Contemptus mundi*,²² un dels llibres que la va fer aprofundir més en la seva pròpia experiència.

Mir reproduïx algunes paraules de sant Agustí al fragment 104 en castellà, «*Tarde os conocí, tarde os amé*». Podria ser que hagués tingut accés a les *Confessions*, un dels llibres que més va influenciar a Teresa d'Àvila en el seu camí vers una espiritualitat recollida (Chicharro 1997: 41).

La beata també disposa d'una obra de sant Pere d'Alcàntara:

Un die al matí, llegint un llibret de *sant* Pere d'Alcàntara, dient unas paraulas:

—Qui pugués, Señor, amar-vos com un serafí abrasat? (Mir § 199)

i novament al paràgraf 268:

—Qui fos serafí abrasat del vostre infinit amor, y tot lo que heveu obrat és estat de amor.

Pere d'Alcàntara, sobretot amb el seu llibre *Libro de la oración y Tratado de la oración y meditación*, apareix molt en l'obra de Teresa de Jesús.

Un altre tractat al que té accés Mir són els *Exercicis Espirituals* (1548) de sant Ignasi de Loyola, citats al paràgraf 205:

Un die, estant encare al llit desganada, llegint un llibret dels *Exercicis* de *sant* Ignasi de Loyola tractant sobre que la mort és molt espantosa y de tèmer, me dexí de llegir, venint-me llàgrimas y gran desatino, desitjant antes la mort en lloch de espantar-me. (...) En altre ocasió, llegint també al mateix llibre, trobí unas paraulas semblants com estas:

—Señor, he pecat, teniu misericòrdia de mi, no podent més llegir, me vingué un gran plor de pesar y dolor de haver offès a un Déu tant bo. Me durà un bon rato.

El *Norte de congregantes y reciente flor del ameno vergel de la más pura y dolorida Señora*, de Narciso Galindo, imprès l'any 1700 a Barcelona per Gabriel Bro, és un altre llibre de capçalera, citat simplement com a *Norte de congregantes*. Narciso Galindo²³ va ser un religiós aragonès dels serfs de Maria, del convent de las Cuevas del Cañarte; a la primera part de *Norte de congregantes* descriu la vida d'Ana Juliana Gonzaga de Cleves, arxiduquessa d'Àustria. A la segona, la vida de Maria Vitoria Angelini escrita per Pacichelli, i traduïda de l'italià per Galindo. Al paràgraf 272 Teresa Mir en fa una referència molt detallada, en relació al projecte de fundació del monestir, tot i que també el cita en d'altres

22 Sobre la *Imitació de Crist* diu Carmen Arronis (2009): «La titulació tampoc no ha estat exempta d'oscil·lacions, ja que en cap dels manuscrits que la inclouen mai no apareix un títol global que apella l'obra, només cadascun dels quatre llibres son introduïts per un títol. Han estat els copistes qui tradicionalment han donat a l'obra el títol, bé el nom de l'autor, bé el del primer dels quatre llibres que normalment la integren, i per això sol titular-se *De la imitació de Crist i del menyspreu del món*, títol del primer dels quatre llibres segons la disposició més comuna.»

23 Félix de Latassa (1800) el documenta a la *Biblioteca Nueva de los escritores aragoneses que florecieron desde el año de 1689 hasta el 1753*. Torres Amat només menciona la seva obra *Haccillo de mirra para las Señoras congregantas* (1836: 268).

Anna Garcia. Notícia d'una mística catalana de principi del segle XVIII: Teresa Mir i March i la seva autobiografia espiritual *Rahó de l'esperit*

ocasions:

Y que un diumenge del mes, se fes professó per als claustros, aportant en un tabernacle la *santa* imatge de Maria *santíssima* dels Dolors quatre novícias cantant la llitania dolorosa, conforme es troba expressant en un llibre que s diu *Norte de congregantes*, comprenent se fes del modo que diu dit llibre en la vida de la venerable Anna Juliana Gonzaga, capítol 14, pàgina 96.

Mística Ciudad de Dios, obra de sor María de Àgreda iniciada l'any 1637 i reescrita a partir de 1650, és el llibre que Teresa Mir té intenció d'acabar, aprofundint més en els dolors de la Verge, com veiem en el paràgraf de tancament:

Lo dissapte primer de Quaresma, en haver dinat, llegia un llibre de sor Maria de Àgreda, que ella és estada la que nos ha noticiat de la vida de Maria *santíssima*, la mia fidel ajudadora. Me aparegué que algú me deya que, com ella era estada la que havia escrit la vida de la mia mare, que jo havia de escriurer los grans dolors que patí en la sua vida *santíssima*, en la sacratíssima mort y passió de son fill preciós. (Mir § 289)

Mística Ciudad de Dios va ser condemnat pel Sant Ofici de Roma i per la Sorbona a finals del segle XVII, i inclosa a l'Índex espanyol de 1713 per vinculacions amb el quietisme, tot i que en un primer moment es va considerar obra revelada directament per Déu. En tot cas, va ser un llibre molt popular, amb grandíssima difusió.

7. Algun exemple del poder evocador de la imatge

Diversos investigadors han estudiat la relació entre mística i plàstica (Orozco 1978, Brown 2007, Rouillé 2007, entre d'altres). Mir aprofita la imatgeria i els quadres que tenia al seu abast (i possiblement també estampes de llibres) com a font suggeridora per donar forma a les seves visions, per visualitzar escenes. Veiem-ne alguns exemples:

Al cap de un rato, me n'aní a la capella del gloriós *sant* Isidro a fer oració al gloriós *sant* Joseph, hahont està la sua *santa* imatge, y altre vegada me semblà que vey a matexos gloriosos sants y que m dèyan que me ajudarien y que intercedirían per mi, ab gran seguretat que interiorment tenia, aparexent-me que 'ls vey a anar cadahú de sa manera, ço és, a Maria *santíssima* Adolorida traspasada en son cor de set espasas, a *santa* Teresa, com a monja y als demás axí com los acostúman pintar (...) (Mir § 3)

(...) al vespre antes, en las Completas, me aparegué que vey a la *santíssima* Trinitat y la gloriosa *santa* Rosa devant de mi, ab lo minyó en los brassos conforme la píntan, com si li fes jochs entretenint-s'i(...) (Mir § 45)

A la tarda, en *Sant* Domingo, me vingueren grans desitgs de imitar a la gloriosa *santa* Catharina de Sena, ab gran desatino que tenia conciderant lo amor de la santa ab Christo *senyor nostre* crucificat, per tenir com la píntan en sos brassos la *santa* imatge de Christo crucificat (...) (Mir § 103).

Un treball més ampli pot estudiar el paisatge religiós dibuixat pel text, les esglésies visitades i els detalls que ens dóna, contrastant-los amb el que trobem documentat a les visites pastorals periòdiques del bisbe a cada parròquia.

Anna Garcia. Notícia d'una mística catalana de principi del segle XVIII: Teresa Mir i March i la seva autobiografia espiritual *Rahó de l'esperit*

Per acabar, veiem que queden força fronts oberts, importants, que s'aniran aclarint amb una anàlisi més detinguda del text. Caldrà estudiar a fons, per exemple, la relació amb l'autoritat eclesiàstica en el procés d'escriptura, la diferent tipologia de les visions o la possible heterodòxia d'alguns aspectes teològics. També s'haurà d'intentar determinar la procedència última del manuscrit i la difusió coetània. De moment només hem pretès fer una aproximació a Teresa Mir i a la singularitat de la seva autobiografia espiritual, *Rahó de l'esperit*.

Anna Garcia. Notícia d'una mística catalana de principi del segle XVIII: Teresa Mir i March i la seva autobiografia espiritual Rahó de l'esperit

Bibliografia

- Ahumada Batlle, E. de (2008) «L'escriptura mística femenina. Les autobiografies per encàrrec (s. XVI-XVII)», *Poblet* 16, pp. 48-51.
- Amelang, J. (1990) «Los usos de la autobiografía: monjas y beatas en la Cataluña moderna», dins James S. Amelang i Mary Nash (ed.), *Historia y género: las mujeres en la época moderna y contemporánea*, València, Edicions Alfons el Magnànim, pp. 191-212.
- . (1993) «La autobiografía en la España Moderna» *Historia* 16 209, pp. 961-105.
- . (2003) *El vuelo de Ícaro. La autobiografía popular en la Europa Moderna*, Madrid, Siglo Veintiuno.
- . (2005) «Autobiografías femeninas», dins *Historia de las mujeres en España y América Latina*, Madrid, Cátedra, pp. 155-168.
- Arronis, C. (2009) «Traduccions literaturitzades: el cas de *La imitació de Jesucrist* de Miquel Peres (1482)», *Discurso sobre fronteras—fronteras del discurso: estudios del ámbito ibérico e iberoamericano*, Lask, Leksem, pp. 489-500.
- Antonio, N. (1783 [1ª ed. 1695]) *Bibliotheca hispana nova* vol. 1, Madrid, Ibarra, p. 145.
- Batlle Prats, Ll. (1980) «Dues notes de bibliografia olotina», *Annals* 1979, pp. 7-10.
- Bilinkoff, J. (2005) *Related lives: confessors and their female penitents, 1450-1750*, Ithaca, Cornell University Press.
- . (2006) «Touched by Teresa: Readers and Their Responses, 1588-1750», dins Wilson, C. (ed) *The Heirs of St. Teresa of Avila: Defenders And Disseminators of the Founding Mother's Legacy*, Washington, ICS Publications, pp. 107-122.
- Brown, J. (2007) *Imágenes e ideas en la pintura española del siglo XVII*, Madrid, Alianza Editorial
- Comas, A. (1985a) *Història de la Literatura Catalana* V i VI, Barcelona, Ariel.
- . (1985b) «Un escriptor místic català del segle XVII: fra Antoni de Sant Maties», dins *Estudis de Literatura catalana (Segles XVI-XVIII)*, Barcelona, Curial, pp. 63-105.
- Chicharro, D. (1997) «Introducción», *Libro de la Vida de la Santa Madre Teresa de Jesús*, Madrid, Cátedra.
- Danés i Torras, J. (1950) *Pretèrits olotins*, Olot, Imp. Aubert.
- Herpoel, S. (1999) *A la xaga de Santa Teresa: autobiografías por mandato*, Amsterdam/Atlanta, Rodopi.
- Herrero, M. A. (2007) «Escritoras de la Gobernación de Orihuela en los siglos XVII y XVIII», *URYULA. Revista de investigación del Centro de Estudios Históricos de Orihuela: «Monográfico sobre las consecuencias de la Batalla de Almansa en el Bajo Orihuela»* 1, Oriola, Asociación de Amigos de Orihuela, pp. 71-83. Enllaç RUA <http://rua.ua.es/dspace/handle/10045/7578>
- . (2009) *Lletraferides modernes. Catàleg de les escriptores valencianes dels segles XVI-XVIII*, Sant Vicent del Raspeig, Publicacions de la Universitat d'Alacant, pp. 119-123.

Anna Garcia. Notícia d'una mística catalana de principi del segle XVIII: Teresa Mir i March i la seva autobiografia espiritual *Rahó de l'esperit*

- . (2010) «Per manament del confessor: l'esclat de l'autobiografia femenina en l'edat moderna. El cas del dietari espiritual de la il·licitana sor Gertrudis de la Santíssima Trinitat», *Ítaca. Revista de filologia* 1, Universitat d'Alacant, pp. 179-190.
- Latassa, F. de (1800) *Biblioteca Nueva de los escritores aragoneses que florecieron desde el año de 1689 hasta el 1753* vol. 4, Pamplona, Joaquín de Domingo imp., p. 405.
- Maduell, A. (2004) «Marta Noguera, escriptora en català de principis del XIX», separata de: *Estudios franciscanos* 104.
- MCEM. Base de dades de Manuscrits Catalans de l'Edat Moderna, Institut d'Estudis Catalans, *Fitxa del manuscrit 1100: Raó de l'esperit i del que ha passat en l'interior de Teresa Mir i March*. Recuperat 10 gener 2013, des de <http://www.mcem.iec.cat>
- Memòria personal (2011) *Fitxa del document: Rabó del esperit y del que ha passat en lo interior de la Sra. Teresa Mir y March, natural de la vila de Olot, bisbat de Gerona, que ella mateixa dona á son pare espiritual y confessor y als demes quel Señor destina y vol*. Recuperat 21 febrer 2012, des de <http://www.memoriapersonal.eu>
- Miquel Rossell, F. (1958) *Inventario General de Manuscritos de la Biblioteca Universitaria de Barcelona* vol. I (1 a 500), Madrid, Dirección General de Enseñanza Universitaria y de Archivos y Bibliotecas.
- Miralles, E. i Zaragoza, V. (2012) «Écrits féminins catalans: bilan et perspectives», *Clio, Histoire, Femmes et Sociétés* 35, pp. 177-199.
- . (2013) «Mujeres y memoria escrita en la Edad Moderna» dins Escartí, V. (coord.) *Escribir y persistir. Estudios sobre la literatura en catalán de la Edad Media a la Renacimiento*, vol. I, Buenos Aires/ Los Ángeles, Argus-a, pp. 99-132.
- Noguera, M. (1911) *La Enamorada del home més hermós del món: autobiografia de Na Maria Noguera y Valeri*, Manresa, Imp. Catòlica de Domingo Vives.
- Orozco, E. (1978) *Mística, plástica y barroco*, Madrid, Planeta.
- Palacios Alcalde, M (1988) «Las beatas ante la Inquisición», *Hispania sacra* 40:81, pp. 107-131.
- Paluzie Cantlozella E. (1860) *Olot, su comarca, sus extinguidos volcanes, su historia civil, religiosa y local*, Barcelona, E.T. Jaime Jepús.
- Poutrin, I. (1995) *Le voile et la plume. Autobiographie et sainteté féminine dans l'Espagne Moderne*, Madrid, Casa de Velázquez.
- . (2003) «La lecture hagiographique comme pratique religieuse féminine (Espagne, XVIe-XVIIe siècles)», *Mélanges de la Casa de Velázquez* 33-2, pp. 799-816.
- Puig i Reixach, M. (2001) «Tota una santa», *La comarca d'Olot* 1.128, p. 55.
- . (2002) *El segle XVIII*, Quaderns d'Història d'Olot 5.
- (2010) «L'ensenyament de les nenes al segle XVIII als corregiments de Girona i Vic: entre la caritat i la indústria popular», *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca* 21, pp. 11-33.

Anna Garcia. Notícia d'una mística catalana de principi del segle XVIII: Teresa Mir i March i la seva autobiografia espiritual Rahó de l'esperit

- Rouillé, N. (2007) *Peindre et dire les passions: La gestuelle baroque aux XVIIe et XVIIIe siècles*, Ajaccio, Éditions Alain Piazzola.
- Soriano Triguero, C. (1997) «Inquisición, beatas y falsarios en el siglo XVII: pautas del Santo Oficio para examinar visiones y apariciones», dins Mestre Sanchís, A., Fernández Albaladejo, P., Giménez López, E. (coord.) *Actas de la IV Reunión Científica de la Asociación Española de Historia Moderna Alicante*, 27-30 de mayo de 1996, vol. II, [=Disidencias y exilios en la España Moderna], Alacant, Caja de Ahorros del Mediterráneo/Universitat d'Alacant/AEHM, pp. 253-262.
- Torres Amat, F. (1836) *Memorias para ayudar a formar un Diccionario crítico de los escritores catalanes y dar alguna idea de la Antigua y Moderna Literatura de Cataluña*, Barcelona, J.Verdaguer.
- Trias, S. (1988) *Sor Anna Maria del Santíssim Sagrament. «Càntics i cobles»*, Palma de Mallorca, Moll.
- Vidal Quintero, M. *Fitxa del Diccionari Biogràfic de Dones: Teresa Mir i March, escriptora mística*. Recuperat 26 juny 2012, des de <http://www.dbd.cat>.
- Zaragoza V. (2010) «Posà-la per ser humil en la muntanya més alta». *La literatura femenina a l'edat moderna a Catalunya i a les Illes Balears*, Girona, Universitat de Girona [treball inèdit de màster].